

STM/SVO
Henna Huhtamäki

24.9.2020

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle ns. EESSI-lain ja
Eläketurvakeskuksesta annetun lain muuttamisesta

EESSI-järjestelmä ja lainsäädäntö

Electronic Exchange of Social Security Information (EESSI) on EU-jäsenvaltioiden väliseen sosiaaliturvatietojen vaihtoon rakennettu yhteinen tietojärjestelmä. Tietojen vaihtaminen perustuu EU:n sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskeviin asetuksiin 883/2004 ja 987/2009. Tietoja vaihdetaan esimerkiksi henkilön työskentelystä, asumisesta, etuuksista sekä vakuutuskausista silloin kun henkilö on liikkunut EU-lainsäädäntöä soveltavien maiden välillä ja tällä on vaikutuksia muista maista maksettaviin etuuksiin.

Tietojenvaihto on aiemmin vuosikymmenten ajan tapahtunut vakimuotoisilla paperilomakkeilla, jotka on käännetty kaikille EU-maiden virallisille kielille. Vuoden 2020 aikana jäsenvaltiot siirtyvät asteittain sähköiseen tiedonvaihtoon EESSI-järjestelmän kautta.

Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevan Euroopan unionin lainsäädännön soveltamisesta annettu laki (ns. *EESSI-laki*) on tullut voimaan vuonna 2010, kun uudistettuja EU:n sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annettuja asetuksia alettiin soveltaa.

Nyt ehdotetut muutokset EESSI-lakiin koskevat kansallisten sosiaaliturvalaitosten toimivaltuuksia ja tehtäviä niiden toimeenpannessa asetuksia 883/2004 ja 987/2009. Lisäksi muutokset koskevat Kelaan sijoitetun tietojärjestelmän, yhteyspisteen, toimintoja ja kustannusten jakamista sosiaaliturvalaitoksille.

Sosiaaliturvalaitosten toimivaltuudet

Poikkeusluvassa on kyse tilanteesta, jossa syystä tai toisesta EU-asetusten sovellettavaa lainsäädäntöä koskevia säännöksiä ei voida sellaisinaan soveltaa yksittäiseen henkilöön. EU-lainsäädännön mukaan asianomaiset valtiot voivat sopia poikkeuksista, kunhan se tapahtuu henkilön eduksi. Vastaavasti Suomen ja Yhdysvaltojen välisen sosiaaliturvasopimuksen mukaisesti poikkeuksista voidaan sopia sovellettavaa lainsäädäntöä koskevien säännösten osalta.

STM:lle kuuluu voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti poikkeuslupahakemusten käsittely erityistilanteissa ja se on käsitellyt vuositasolla yhteensä noin 20 hakemusta.

Eläketurvakeskuksen käsittelemien poikkeuslupahakemusten kokonaismäärä vuositasolla on noin 1000 kpl. Ehdotettujen muutosten myötä Eläketurvakeskus voi käsitellä hakemuksen loppuun saakka ja antaa todistuksen tai päätöksen Suomen lainsäädännön soveltamisesta henkilöön.

Muutos lainsäädäntöön tarvitaan, koska sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ole digitaalisia palveluja, jotka vastaisivat voimassa olevaa digitaalisten palvelujen tarjoamista koskevan lainsäädännön vaatimuksia. Palveluja ei ole myöskään tarkoituksenmukaista rakentaa pienen hakemusmäärän käsittelyä varten. STM:llä ei ole valmiuksia toimia EESSI-järjestelmän käyttäjänä ja vaihtaa sen kautta tietoja muiden EU-maiden kanssa.

Hakemusten käsittelytehtävien siirto Eläketurvakeskukselle on tarkoituksenmukaista, kun Eläketurvakeskus pääasiassa käsittelee EU-lainsäädännön ja sosiaaliturvasopimusten mukaiset sovellettavaa lainsäädäntöä koskevat hakemukset jo nykyisellään ja sillä on olemassa käsittelyjärjestelmät ja sähköiset asiointipalvelut. Ehdotetut muutokset koskevat vain pientä osaa hakemusten kokonaismäärästä.

Eläketurvakeskus antaa todistuksen (A1) siitä, että Suomen sosiaaliturvalainsäädäntöä sovelletaan henkilöön silloin, kun henkilö on lähetettynä työntekijänä työssä toisessa EU-maassa tai jos henkilö työskentelee kahdessa tai useammassa jäsenvaltiossa samaan aikaan. Näitä todistuksia Eläketurvakeskus on vuonna 2019 antanut 13 000 kpl. EU:ssa on sovittu, että tarvittaessa todistus voidaan antaa myös työskentelymaasta, vaikka henkilö ei työskentele missään muualla. Ehdotuksen mukaan Eläketurvakeskuksella olisi toimivalta antaa todistus myös näissä tilanteissa. Toistaiseksi tällaisia todistuksia on annettu vain joitakin kymmeniä vuosittain. Todistuksen antaminen ei muuttaisi Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen toimivaltoja sovellettavan lainsäädännön ratkaisemisessa.

Yhteyspiste

EU:n sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun asetuksen 883/2004 mukaiset toimivaltaiset sosiaaliturvalaitokset välittävät tiedot toisilleen yhteyspisteiden kautta. Jokaisessa jäsenvaltiossa on yksi tai useampi yhteyspiste. Yhteyspiste on tietojärjestelmä, jossa on EU-komission rakentama osa ja kansallisesti tuotettu osa. Suomessa on yksi yhteyspiste, joka sijaitsee Kelassa. Kela myös tuottaa yhteyspisteelle joitakin tietojärjestelmäpalveluja, kuten henkilön tunnistuspalvelun.

Hallituksen esityksessä on huomioitu tietosuojasetuksen asettamat vaatimukset henkilötietojen käsittelylle. Sosiaaliturvalaitosten välisen henkilötietojen vaihtamisen oikeusperusta tulee EU:n sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevista asetuksista ja kansallisista sosiaaliturvaetuksia koskevista laeista. Esityksessä on määritelty, mitkä tietosuojasetuksen mukaiset roolit Kelalla ja muilla sosiaaliturvalaitoksilla on henkilötietojen käsittelyssä. Esityksessä on huomioitu tietosuojavaluuttetun lausunto sekä oikeusministeriöstä saatu palaute.

Yhteyspisteen kustannustenjakoa koskevia säännöksiä ehdotetaan päivitettäväksi siten, että huomioidaan tietojärjestelmän rakennusvaiheen muuttuminen ylläpito- ja kehittämisvaiheeseen. Kustannuksista päätetään yksimielisesti sosiaali- ja

terveysministeriön johtamassa yhteistyöryhmässä, jossa ovat mukana tiedonvaihtoon osallistuvat laitokset.